

Stručno usavršavanje učitelja

Doc. dr. sc. Branko Bognar, Filozofski fakultet u Osijeku

Nedugo nakon što sam završio u to vrijeme dvogodišnji studij razredne nastave dobio sam posao učitelja u jednom malom selu u okolici Čazme. Bilo je lijepo moći u praksi primjenjivati neke od ideja suvremene škole o kojima sam do tada mogao samo čitati u knjigama. Ubrzo sam shvatio kako put od ideje do njenog ostvarenja u praksi nije tako jednostavan te da zahtijeva stalno promišljanje i propitivanje kako same ideje, tako i njene praktičke izvedbe.

S obzirom da sam bio jedini učitelj u toj područnoj školi u kojoj sam vodio četverorazrednu kombinaciju mogao sam urediti učionicu kako bi što bolje odgovarala potrebama suvremene nastave. Tako su se u toj učionici našli kutići za igru, čitanje, tehničke i informatičke aktivnosti. Osim toga dio radnih mjesta je bio uređen za individualno učenje, učenje u paru i u grupama. Po potrebi sam s dijelom učenika održavao i frontalnu nastavu za koju je također bio uređen jedan dio učioničkog prostora.

U traganje za kvalitetnom školom nastojao sam uključiti prvo svoje učenike, a zatim i njihove roditelje s kojima sam često komentirao način izvođenja nastave. Nakon izvjesnog vremena učenici su odlučili preurediti učionicu. Zamolili su me da odem u svoj stan, koji je bio u sklopu školske zgrade, te da dođem u učionicu kad oni završe s preuređenjem. Poslušao sam ih i s nestrpljenjem očekivao njihova kreativna rješenja. Kad su učenici dovršili posao, pozvali su me i s ponosom pokazali što su učinili. Imao sam što vidjeti: Oni su našu suvremenu učionicu pretvorili tradicionalno uređenu učionicu s tri reda klupa okrenutih prema školskoj ploči. Premda mi se njihovo rješenje nije svidjelo nisam negodovao već sam im predložio da promijenimo i način nastave tako da odgovara njihovom novom uređenju učionice. Učenici su taj prijedlog s oduševljenjem prihvatili. Tako su u paketu dobili tradicionalno uređenu učionicu i tradicionalnu nastavu.

Nakon desetak dana učenici su ponovno odlučili promijeniti izgled učionice. Ovaj puta učionica je izgledala kao i prije s nekim manjim izmjenama koje nisu narušavale mogućnost ostvarivanja suvremene nastave. Učenici su predložili da i nastavu održavamo onako kako smo to činili prije njihovog prvog preuređenja učionice, što sam vrlo rado prihvatio.

Na temelju tog događaja i nekih sličnih situacija shvatio sam kako ideje suvremene škole ne nailaze uvijek na odobravanje učenika i njihovih roditelja, te da je od njih teško dobiti sugestije kako unaprijediti kvalitetu nastave. To je i razumljivo jer je to ipak stručno pitanje. Međutim, i među svojim kolegama koji su u to vrijeme bili zaposleni u matičnoj i drugim područnim školama teško sam pronalazio sugovornike s kojima bih mogao raspravljati o mogućnostima osuvremenjivanja nastave. Nakon samo dvije godine prakse osjetio sam se prilično usamljenim u potrazi za suvremenom školom.

Zbog toga sam se obradovao kad sam 1989. godine pročitao oglas u Školskim novinama, u kojemu se pozivaju učitelji na sudjelovanje u stručnom usavršavanju čija je svrha bila afirmiranje ideje suvremene osnovne škole. Inicijator i voditelj tog stručnog usavršavanja bio je dr. sc. Valentin Puževski. Stručni skupovi pod njegovim vodstvom su se održavali jednom mjesečno – u pravilu subotom na Učiteljskoj akademiji u Zagrebu, a za sudjelovanje se prijavilo tridesetak učitelja iz Zagreba i okolice, ali i iz drugih dijelova Hrvatske. Već nakon prvog susreta osjetio sam kako sam napokon našao sugovornike za raspravu o idejama u koje sam vjerovao i koje sam nastojao ostvariti u svojoj praksi.

Za vrijeme dvogodišnjeg stručnog druženja imao sam priliku čuti i raspravljati s vrhunskim stručnjacima o mogućnostima stvaranja suvremene osnovne škole. Međutim, za mene su bila posebno korisna iskustva koja su dolazila iz prakse. Tako je na jedan od susreta pozvana učiteljica razredne nastave Daša Matul kako bi prezentirala mogućnosti poticanja stvaralaštva učenika u

integriranoj nastavi. Učiteljica Matul je prvo održala radionicu u kojoj smo u ulozi učenika doživjeli iskustvo integrirane nastave kakvu ona ostvaruje u svom razredu. Osnovna poruka takvog pristupa bila je osloboditi maštu, pobuditi osjećaje, razviti potrebu za izrazom u crtežu, slici, skulpturi, ali i u književnojezičnom izrazu kroz različite teme kao što su radost, tuga, ljubav, strah, agresija itd. Na drugom susretu koji je bio održan u njenoj osnovnoj školi, mogli smo pogledati video zapis nastave koji je bio snimljen za potrebe obrazovnog programa tadašnje Televizije Zagreb. Osim toga, s nastavnicom smo mogli razgovarati o iskustvima, problemima ali i oduševljenju koje je osjećala zbog učeničke aktivnosti, kreativnosti i kvalitetnih rezultata koje su učenici postizali.

Međutim, učiteljica Matul je već tada bila svjesna kako za stvaralački pristup nastavi učitelj treba biti osposobljen za tražnje novih putova u obrazovanju. Nakon što sam se upoznao s njenim idejama i iskustvima vrlo brzo sam ih uz određene preinake primijenio u svojoj nastavnoj praksi. Uveo sam integrirani nastavni dan srijedom što su učenici vrlo rado prihvatili.

I sudionici stručnog usavršavanja su također imali priliku prezentirati svoja iskustva. Tako smo posjetili malu područnu školu u okolici Požege koju su u to vrijeme vodili bračni par Tomislav i Blanka Čmelar. O njihovim iskustvima u vođenju „škole bez razreda“ također je snimljena televizijska emisija. Svoj osvrt na doživljaj škole koju su stvorili učitelji entuzijasti – članovi našeg tima dr. sc. Valentin Puževski je i emisiji izrazio sljedećim riječima:

Naša je želja da gradimo školu koja bi bila privlačna djeci. Školu za koju bismo mogli reći da predstavlja drugi dom djece. Školu u koju djeca rado idu. Školu u kojoj sva djeca postižu uspjehe. Školu u kojoj djeca naprosto žive onim svojim dječjim životom. Škola u Radovancima je takva da bi se njome mogao dičiti i svijet.

Osim iskustava domaćih stručnjaka i praktičara, sudionici stručnog usavršavanja su imali priliku upoznati i neka strana iskustva. Tako smo početkom ljeta 1990. godine posjetili Waldorfsku školu u Stuttgartu i sudjelovali na godišnjem seminaru waldorfskih učitelja. Većini polaznika, kao i meni osobno bilo je to prvo iskustvo upoznavanja jednog alternativnog pedagoških modela. Na temelju neposrednog uvida u djelovanje jedne waldorfske škole i rasprava nakon povratka iz Stuttgarta zaključio sam kako i alternativni modeli mogu patiti od tradicionalnosti. Naime, uočio sam kako su se sudionici seminara trudili razmišljati i djelovati u skladu s idejama Rudolfa Steinera¹. S druge strane u našoj grupi je vladalo inovativno ozračje. Odnosno, ideje i iskustva drugih ljudi su nam služile kao poticaj i inspiracija za naše stvaralaštvo, a ne kao gotovi predlošci kojih smo se trebali slijepo držati.

Inovativnom ozračju doprinijelo je i stručno vođenje dr. sc. Valentina Puževskog koji izborom tema i voditelja nije nastojao nametnuti određeni model škole već je otvarao prostor za različite, a posebno nove ideje i pedagoška rješenja. Neka od tih rješenja su prezentirana u knjizi „U potrazi za suvremenom osnovnom školom“ koja je objavljena nedugo nakon završetka našeg stručnog okupljanja.

Takvo stručno usavršavanje snažno je utjecalo na moju odluku da nastavim formalno obrazovanje prvo na diplomskom, a kasnije i na poslijediplomskom studiju pedagogije. Međutim, ono je posebno utjecalo na moju praksu pedagoga. Naime, nakon završetka studija pedagogije zaposlio sam se kao pedagog u jednoj osnovnoj školi u Slavanskom Brodu i odmah sam počeo okupljati učitelje, prvo iz svoje škole, a zatim i iz drugih škola koji su bili spremni učiti i unapređivati svoju praksu. Čitajući literaturu shvatio sam kako su te moje profesionalne inicijative potaknute prethodnim iskustvima profesionalnog usavršavanja bile vrlo bliske idejama *učee organizacije*,

¹¹ Rudolf Steiner (1861-1925) je rođen u Donjem Kraljevcu (Međimurje). Većinu svojih pedagoških ideja oblikovao je i objavio početkom XX. stoljeća. Prva Waldorska škola osnovana je 1919. Godine u Stuttgartu i u njoj su primijenjene ideje Steinerove antropozofije.

zajednice prakse i zajednice učenja koje se od početka 90-tih godina sve češće spominju u stručnoj literaturi.

Dvogodišnje stručno usavršavanje u kojemu sam početkom 90-tih godina sudjelovalo povećalo je moju sposobnost stvaranja, ali u isto vrijeme predstavljalo je socijalni kontekst unutar kojega sam mogao raspravljati s drugim učiteljima o njihovim iskustvima u traganju za suvremenom školom. Na temelju tog iskustva shvatio sam kako učiteljima nije dovoljno samo ponuditi ideje koje bi oni trebali ostvariti u svojoj praksi, već je *posao pedagoga omogućiti ljudima da postanu sudionici zajednica učenja* jer *učenje se ostvaruje u međuljudskim odnosima* a ne samo čitanjem knjiga ili slušanjem predavanja na tradicionalnim stručnim skupovima. Upravo to je učinio dr. sc. Valentin Puževski pokretanjem stručnog usavršavanja koje je predstavljalo preteču suvremenih pedagoških ideja. Nažalost, te ideje još uvijek čekaju povoljne društvene uvjete kako bi postale sastavnim dijelom naše pedagoške prakse.

Premda se skupina učitelja kojoj je posvećen ovaj tekst više nije sastajala, odjeci tog stručnog druženja su ostali i nastavili se primjenjivati u pedagoškoj praksi nekih njenih članova. O tome svjedoče riječi učiteljice Marice Zovko:

Kao mlada učiteljica nisam niti pomišljala da bismo mogli imati drugačije usavršavanje osim povremenih seminara u lokalnoj sredini. Uvijek sam imala osjećaj kako je svrha tradicionalnog stručnog usavršavanja prenošenje naputaka kako organizirati nastavu te da nikada ne mogu postići baš ono što nam se nudi ili se traži od nas. O osobnom profesionalnom razvoju nisam niti razmišljala jer sam samo trebala razumjeti i slijediti tuđe upute i primjere.

Uključivanje u redovito dvogodišnje stručno usavršavanje koje je vodio dr. sc. Valentin Puževski početkom devedesetih godina prošlog stoljeća je značajno promijenilo moje skučeno viđenje profesionalnog razvoja učitelja. Redoviti stručni skupovi s uglavnom istim članovima, u kojima su učitelji u ugodnom, prijateljskom i poticajnom ozračju imali pristup stručnim znanjima, počeli su me ohrabrivati u oslobađanju od krutih metodičkih šablona koje sam nekritički prihvatila. Oduševljeno sam počela shvaćati da stručne i znanstvene spoznaje koje sam uspješno naučila studirajući imaju smisla tek u slobodnom ozračju razreda usmjerenog na dijete koje i danas nastojim stvarati zajedno s učenicima.

Tada sam osjetila i shvatila važnost redovitog stručnog druženja učitelja i to iskustvo je bitno obilježilo moj daljnji profesionalni razvoj. Nekoliko godina poslije sam se uključila u zajednicu učenja koju je vodio Branko Bognar (tada pedagog u osnovnoj školi) nastavljajući tako zadovoljavati potrebu za kvalitetnim stručnim usavršavanjem prepoznatu u ranijim iskustvima suradnje s dr. sc. Puževskim. (M. Zovko², osobna komunikacija, 13. lipnja 2011.)

²

Marica Zovko je i sama u nekoliko navrata bila voditelj zajednica učenja u nekoliko osnovnih škola, a bila je i voditelj županijskog vijeća učitelja razredne nastave. Trenutno je aktivno uključena u djelovanje zajednice učenja u jednoj požeškoj školi.